

УДК 378:37.011.3-051:78

Чжан Сіньюань

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського.

ORCID ID 0000-0001-6785-7699

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/464-472

СУТНІСТЬ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У СТРУКТУРІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто проблему визначення ролі прогностичних умінь у структурі професійної діяльності вчителя. Розглянуто систему вмінь, необхідних майбутньому вчителю музичного мистецтва для вирішення загальних (педагогічних) і спеціальних (музично-художніх) завдань. Стаття спрямована на виявлення сутності прогностичної діяльності вчителя, особливостей прогностичних умінь у діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Здійснено науковий аналіз видів прогностичних умінь за проблемно-цільовим призначенням, етапів реалізації прогностичної діяльності, а також визначення алгоритму послідовних дій, які забезпечують успішність педагогічного передбачення.

Ключові слова: прогностичні вміння, педагогічне передбачення, результати навчання, майбутній учитель музичного мистецтва.

Постановка проблеми. На сучасному етапі всебічного оновлення всіх ланок освітньої системи в Україні завдання, пов'язані з формуванням інноваційних механізмів управління процесами в освіті, потребують вирішення. У цьому контексті все більш актуальними стають питання, пов'язані з процесами прогнозування майбутніх результатів процесу навчання, що саме й визначає ступінь значущості рішень, прийнятих у даний момент, а також впливають на вибір найбільш оптимальних шляхів досягнення поставлених педагогічних завдань. Результати прогнозування дозволяють вчасно коригувати методику навчання і створювати необхідні умови для підвищення ефективності навчання та виховання учнів.

Аналіз актуальних досліджень. У науковій літературі питання категорії прогнозування, прогностичної діяльності означені у працях філософів, педагогів, психологів, музикознавців, соціологів. Ученими розглядаються питання здатності до прогнозування в пізнавальній, мисленнєвій, соціальній, дидактичній, музично-виконавській діяльності.

Прогностика, на думку А. Карманчікова, у найбільш широкому смислі означає «мистецтво формулювати прогноз» (Карманчиков, 2012). Це поняття виникло понад двадцять століть тому і ґрунтувалося на передбаченні, яке в той час визначалося примітивними методами (здогадками, прикметами, частково інтуїцією).

У наш час, зауважує Б. Гершунський, на передній план все активніше висувається нова наукова дисципліна – прогностика, яку автор визначає як

науку, що вивчає закономірності процесу розробки прогнозів у різних галузях наукових знань (Гершунский, 2003).

Г. Кошонько и О. Поробок указують, що сьогодні найбільш «значущими вміннями конкурентоспроможного фахівця є інтелектуальні вміння, у тому числі й уміння прогнозувати події, планувати діяльність груп людей, на основі аналізу ситуації приймати відповідальні рішення» (Кошонько та Поробок, 2018). Спеціаліст, на думку авторів, повинен «бути готовим до побудови прогнозів як результатів діяльності передбачення подій, при тому чи іншому збігу обставин, виділення головного і другорядного» (Кошонько та Поробок, 2018).

Нова ситуація в системі освіти вимагає підготовки вчителя нового типу, здатного працювати в умовах, що змінилися. Учителю сьогодні необхідно не тільки володіти рівнем загальної культури, психолого-педагогічної компетентності, умінням працювати з сучасним обсягом інформації, нетрадиційно підходити до вирішення різних ситуацій, але й організовувати професійну діяльність на прогностичній основі.

У контексті проблеми розвитку прогностичних умінь у педагогічній науці вченими розглядаються такі питання:

- відповідність найбільш імовірного результату під час певного педагогічного впливу в конкретній ситуації;
- відповідність можливостей (часові рамки, здібності, досвід сприйняття) поставленим цілям;
- механізми проектування ефективної прогнозованої концепції (структури, моделі) педагогічних впливів на конкретний суб'єкт навчання;
- формування прогностичних умінь у контексті базових умінь аудіювання, що розвиваються на основі психологічного механізму імовірнісного прогнозування.

Мета статті. Наша робота спрямована на виявлення сутності прогностичної діяльності вчителя, особистостей прогностичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва, окреслення видів та етапів реалізації прогностичної діяльності.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження слугували теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених з питань формування інноваційних механізмів управління процесами в освіті. У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: абстрагування й конкретизація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, історичний і логічний методи – під час узагальнення результатів літературного огляду з досліджуваної проблеми, обґрунтуванні системи

вмінь, необхідних майбутньому вчителю музичного мистецтва для вирішення загальних і спеціальних завдань та визначення алгоритму послідовних дій, які забезпечують успішність педагогічного передбачення.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вчені термін «прогнозування» визначають:

– як «пізнавальну діяльність, що ґрунтується на накопиченому досвіді й поточних припущеннях щодо майбутнього, основною метою якої є пізнання майбутнього» (Brushnevskaya, 2015);

– як «результат передбачення, випереджальне відображення реальності на засадах виявлення закономірних тенденцій» (Дичківська, 2004);

– як «процес оформлення ймовірного судження про стан явища, що пізнається в майбутньому» (Бунас, 2014);

– як «висловлювання про ще невідомий, але реально можливий стан речей, дані про які логічно виводяться з відомих законів і супровідних умов» (Демидова, 2000);

– як антиципація, що є «універсальним механізмом психічної організації людини, що дозволяє у відповідь на стимули, діючі в теперішньому часі, передбачати або передчувати події, котрі ще не наступили, використовуючи накопичений у минулому досвід» (Клименюк, 2006);

– як «пізнання майбутнього на основі минулого та сучасного» (Кондіус, 2013);

– як «особлива форма пізнання, яка вивчає предмет з точки зору внутрішньої динаміки, потенційних можливостей відображення його майбутніх зв'язків з іншими об'єктами (Шеховцова, 2011);

– як «визначення стану, властивостей, ознак об'єкта в майбутній момент часу» (Топузов, 2014).

У своєму дисертаційному дослідженні Н. Соколова визначає особистості прогностичних умінь, які, на її погляд, включають теоретичні (загальні) та практичні (результативні) характеристики. Останні, у свою чергу, включають як уміння прогнозувати результати, так і способи вирішення педагогічних завдань (Соколова, 2008).

Загальні вміння прогнозувати включають: «постановку цілей, складання планів, побудову базових моделей, висування гіпотез, збір інформації, установку часового інтервалу, екстраполяцію, уміння проводити уявний експеримент, будувати пошукові моделі» (Кошонько та Поробок, 2018).

Уміння прогнозувати розвиток визначаються «видом і стилем мислення, якістю розуму, цілісною системою загальноосвітніх і спеціальних знань і вмінь, прагненням до пізнавальної діяльності, виконанням

розумових операцій, здатністю встановлювати міжпредметні знання та вміння, які дозволяють розглядати процеси як цілісні системи у професійній області» (Топузов, 2014).

Також, відзначає автор, прогностичні вміння спрямовані на «вироблення шляхів подальшого розвитку процесу навчання, умов оптимального його функціонування»; «рекомендацій для визначення мети, планування, програмування, проєктування»; «побудову прогностичної моделі вирішення професійних завдань, а також забезпечення здатності щодо інтерпретації отриманих результатів», уміння здійснювати корекцію методів навчання (Топузов, 2014). На основі вищевикладеного Н. Соколова включає до прогностичних умінь такі:

- дослідження розвитку навчально-педагогічних процесів;
- проєктування наслідків прогнозів під час вирішення професійних завдань.

Виходячи зі структури прогностичної діяльності, О. Леонтьєв представляє алгоритм послідовних дій, які забезпечують успішність передбачення результату педагогічних дій:

- постановка мети (усвідомлення конкретного завдання);
- планування роботи (визначення послідовності дій, вибір для кожної дії відповідних засобів, способів, визначення критеріїв виконання дій і форм контролю);
- виконання, здійснення діяльності, що супроводжується поточним контролем і перебудовою діяльності за потреби;
- перевірка й оцінка результатів діяльності;
- зіставлення отриманих результатів із запланованими, корекція дій (Соколова, 2004).

Учені поділяють прогностичні вміння за проблемно-цільовим призначенням на цільовий, пошуковий, нормативний, вірогіднісний та інші види. У педагогічній діяльності цільові прогностичні вміння вказують на найбільш бажаний результат, на який орієнтований викладач у процесі художньої комунікації з учнями, а також шкалу оцінювання, яка дозволяє оцінити підсумковий результат.

На думку іноземних дослідників, пошукове прогнозування пов'язане зі знаходженням оптимальних шляхів досягнення поставленої цілі та визначенням «майбутнього стану об'єкта, виходячи з урахування логіки його розвитку й впливу зовнішніх умов» (Schraw, 2006). Ученими відзначається, що у процесі конструювання художньо-педагогічного процесу механізми пошукового й нормативного видів прогностичних умінь

тісно пов'язані, а ефективність педагогічного процесу залежить від того, наскільки доцільно ці види вмінь корелюються між собою, спрямовані на реалізацію єдиної мети.

Нормативний прогноз визначає шляхи й терміни досягнення можливого результату, прийнятого в якості мети. На відміну від пошукового він будується у зворотному порядку: від заданого стану до спостережуваних тенденцій. Такий прогноз допомагає виробляти рекомендації щодо підвищення рівня об'єктивності і, отже, ефективності рішень поставлених творчих завдань.

Вірогідніше прогнозування визначає міру ускладнення реалізації педагогічної мети (можливості навчального матеріалу; труднощі учнів у сприйнятті художньої інформації; недоцільність застосування тих чи інших методів, прийомів і засобів навчання) з подальшим коригуванням організації освітнього процесу, який після остаточної доробки, вважає Т. Шеховцова, реалізується в новому плані (Шеховцова, 2011).

Прогностична діяльність учителя становить поетапний процес, що включає в себе здатність до педагогічного моніторингу обґрунтування коригуючих детермінантів, що дозволяють передбачити найбільш імовірну педагогічну та психологічну траєкторію розвитку учня.

Так, В. Демидова у своєму дисертаційному дослідженні наводить перелік етапів реалізації прогностичної діяльності: складання прогнозів у контексті визначених цілей діяльності, визначення переліку варіантів їх реалізації, перевірка наявності відповідних засобів запровадження концепції, обміркування доцільності використання методів та засобів виконання поставлених завдань, обміркування сценарію власних дій; «виконання розробленої програми на практиці; оцінювання діяльності, зіставлення отриманого результату із поставленою метою, визначення вірогідності, точності й об'єктивності прогнозу» (Демидова, 2001).

На основі аналізу наукових джерел було зроблено такі **висновки**:

1. Під прогностичними вміннями ми розуміємо засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, спрямований на процес отримання випереджальної інформації, що дозволяє передбачити зміни в організації, структурі та змісті навчання і виховання учнів; цілеспрямовано реалізовувати умови оптимальної навчально-виховної діяльності, вносити необхідні корективи в навчально-виховний процес на основі знання сутності та логіки педагогічного процесу, закономірностей індивідуального розвитку учнів.

2. Володіння прогностичними вміннями дозволяє вчителю і викладачеві реалізовувати особистісний підхід до учнів на основі

діагностичних даних; цілеспрямовано вносити своєчасні корективи під час використання педагогічних технологій та інновацій.

3. Прогностична діяльність учителя музичного мистецтва включає в себе:

– прогнозування розвитку особистості учнів (її якостей, почуттів, можливих відхилень у розумінні продуктів творчої діяльності художника, осмисленні й переосмисленні навколишньої дійсності на основі досягнення змісту твору як цілісності);

– прогнозування розвитку учнівського (музично-творчого) колективу, прогнозування ходу педагогічного процесу (труднощів учнів під час засвоєння художньої інформації, результатів застосування тих чи інших методів, прийомів і засобів навчання та виховання тощо);

– рішення прогностичних завдань на основі свідомого застосування на практиці психолого-педагогічних і методологічних знань, прогнозування комплексу розумових і практичних дій;

– моделювання можливих змін в організації, структурі та змісті освітнього процесу; цілеспрямоване внесення своєчасних корективів під час використання педагогічних технологій та інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

- Brushnevskaya, I. M. (2015). The formation of probable anticipation as a psychological and pedagogical problem. *Actual problems of the correctional education*, Issue 5, 21-32.
- Rasekh, Z. E., Ranjbar, R. (2003). Metacognitive strategy training for Vocabulary Learning. *Teaching English As Second or Foreign Language*, Vol. 7, № 2, 1-5.
- Schraw, G., Crippen, K., Hartley, K. (2006). Promoting self-regulation in science education: Metacognition as part of a broader perspective on learning. *Research in Science Education*, 36, 111-139.
- Боруха, С. Ю. (2002). *Педагогическое прогнозирование развития школы в условиях изменяющейся внешней среды* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Белгород (Borukha, S. Yu. (2002). *Pedagogical forecasting of school development in the conditions of the changing external environment* (PhD thesis abstract). Belgorod).
- Бунас, А. А. (2014). Прогностична компетентність як соціально значуща властивість особистості при прояві схильності до ризикової поведінки. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*, Т. 19, Вип. 2, 52-61 (Bunas, A. A. (2014). Prognostic competence as a socially significant property of the individual in the manifestation of a tendency to risky behavior. *Bulletin of Odessa National University. Series: Psychology*, Vol. 19, Issue 2, 52-61).
- Гершунский, Б. С. (2003). *Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика*. М.: Флинта: Наука (Hershunskii, B. S. (2003). *Educational and pedagogical prognosis. Theory, methodology, practice*. M.: Flinta: Science).
- Демидова, В. Г. (2001). *Формування в майбутніх педагогів прогностичного компонента професійної діяльності* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Одеса (Demydova, V. H. (2001). *Formation in the future teachers of the prognostic component of professional activity* (PhD thesis). Odessa).

- Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*. Київ: Академвидав (Dychkivska, I. M. (2004). *Innovative pedagogical technologies*. Kyiv).
- Карманчиков, А. І. (2012). *Прогностическая логистика в системе образования*. Іжевск: Изд. «Удмуртский университет» (Karmanchikov, A. I. (2012). *Prognostic logistics in the education system*. Izhevsk).
- Клименюк, О. В. (2006). *Технологія наукового дослідження*. К.-Ніжин: ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф» (Klymeniuk, O. V. (2006). *Research technology*. K.-Nizhyn: Aspect-Polygraph Publishing House LLC).
- Кондіус, І. С. (2013). *Конспект лекцій за темою: «Прогнозування соціально-економічних процесів» (частина 1 навчально-методичного комплексу «Прогнозування соціально-економічних процесів»): методичні матеріали з питань самостійної роботи із спеціальною літературою. Том 1*. Севастополь: Севастопольський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації (Kondius, I. S. (2013). *Synopsis of lectures on the topic: "Forecasting of socio-economic processes" (part 1 of the educational and methodological complex "Forecasting of socio-economic processes")*: methodological materials on independent work with special literature. Volume 1. Sevastopol: Sevastopol Center for Retraining and Advanced Training).
- Кошонько, Г., Поробок, О. (2018). Прогностичні вміння у структурі професійної діяльності майбутніх психологів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки, 2 (10)*, 130-141 (Koshonko, H., Porobok, O. (2018). Prognostic skills in the structure of professional activity of future psychologists. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Psychological Sciences, 2 (10)*, 130-141).
- Леонтьев, А. Н., Леонтьев, Д. А., Соколова, Е. Е. (2005). *Деятельность, сознание, личность*. Москва: Смысл (Leontiev, A. N., Leontiev, D. A., Sokolova, E. E. (2005). *Activity, consciousness, personality*. Moscow: Sense).
- Миньківська, М. В. (2015). Педагогічне прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки, 1 (26)* (Mynkivska, M. V. (2015). Pedagogical forecasting in the conditions of innovative development of a general education institution. *Actual problems of sociology, psychology, pedagogy, 1 (26)*).
- Миньківська, М. В. (2015). Педагогічне прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки, 1 (26)* (Mynkivska, M. V. (2015). Pedagogical forecasting in the conditions of innovative development of a general education institution. *Actual problems of sociology, psychology, pedagogy, 1 (26)*). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_1_18.
- [Сидоренко, О. П.](#) *Філософія. 6.4.2. Передбачення і наукове прогнозування* (Sidorenko, O. P. *Philosophy. 6.4.2. Prediction and scientific forecasting*).
- Соколова, І. В. (2008). *Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями*. Маріуполь; Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС (Sokolova, I. V. (2008). *Professional training of future teachers of philology in two specialties*. Mariupol; Dnepropetrovsk: ART-PRESS).
- Соколова, Н. Ф. (2004). *Формирование прогностических умений у студентов колледжей в условиях дистанционного обучения математике* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Москва: Колледж (Sokolova, N. F. (2004). *Formation of prognostic*

skills in college students in the conditions of distance learning in mathematics (PhD thesis abstract). Moscow: College).

- Топузов, О. (2014). Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики. *Рідна школа*, 7, 32-37 (Topuzov, O. (2014). Pedagogical forecasting: theoretical and methodological basis for forecasting the development of pedagogical sciences and pedagogical practice. *Native School*, 7, 32-37).
- Шевченко, Л. С. (2018). Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності. Вінниця: ВДПУ (Shevchenko, L. S. (2018). *Preparation of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity*. Vinnytsia: VSPU).
- Шеховцова, Т. С. (2011). Организационно-педагогические условия обучения будущих учителей педагогическому прогнозированию (автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Владикавказ (Shekhovtsova, T. S. (2011). *Organizational and pedagogical conditions of training future teachers in pedagogical forecasting* (PhD thesis abstract). Vladikavkaz).
- Юань Янь (2015). Умови самопідготовки майбутніх учителів музики до педагогічної практики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, Вип. 1-2 (5-6), 201-211 (Yuan Yan (2015). Conditions of self-preparation of future music teachers for pedagogical practice. *Current issues of art education and upbringing*, Vol. 1-2 (5-6), 201-211).

РЕЗЮМЕ

Чжан Синьюань. Сущность прогностических умений в структуре деятельности будущих учителей музыкального искусства.

Статья посвящена теоретическому анализу проблемы определения роли прогностических умений в структуре профессиональной деятельности учителя. Рассмотрена система умений, необходимых будущему учителю музыкального искусства для решения общих (педагогических) и специальных (музыкально-художественных) задач. Статья направлена на выявление сущности прогностической деятельности учителя, особенностей прогностических умений будущего учителя музыкального искусства, научному анализу видов прогностических умений по проблемно-целевому назначению (целевой, поисковый, нормативный и вероятностный виды), этапов реализации прогностической деятельности, а также определению алгоритма последовательных действий, которые обеспечивают успешность предвидения результата педагогических деятельности.

Ключевые слова: прогностические умения, педагогическое предвидение, результаты обучения, будущий учитель музыкального искусства.

SUMMARY

Zhang Xinyuan. The essence of prognostic skills in the structure of future musical art teachers' activity.

The article is devoted to the theoretical analysis of the problem of determining the role of prognostic skills in the structure of the teacher's professional activity. The system of skills necessary for a future teacher of musical art to solve general (pedagogical) and special (musical-artistic) tasks is considered. The article is aimed at identifying the essence of the teacher's prognostic activity, the features of the prognostic skills of the future teacher of musical art, the scientific analysis of the types of prognostic skills for the problem-target purpose (target, search, normative and probabilistic types), stages of the implementation of prognostic activity, as well as determination of the algorithm of sequential actions, which ensure the success of anticipating the result of pedagogical activities

Prognostic skills are understood as the method of performing an action mastered by the subject, aimed at the process of obtaining advanced information that allows one to foresee changes in the organization, structure and content of training; purposefully implement the conditions of musical-creative activity. The work emphasizes that the prognostic activity of a teacher of musical art includes predicting development of the personality of the student, predicting development of the student (musical-creative) collective, solving artistic-creative problems, modeling changes in the organization, structure and content of the educational process.

Key words: *prognostic skills, pedagogical foresight, learning outcomes, future music teacher.*